

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII. v Ljubljani 1. novembra 1868. List 21.

Beseda,

*ktero je govoril v štirskem deželnem zboru poslanec gospod
pl. Buol-Bernburg*) v 22. seji 3. oktobra t. l. o šolski
postavi.*

(Po „Vaterlandu“ prosto poslovenil M. Močnik.)

V vvodu pravi g. poslanec, da ni mislil v tej stvari govoriti, pa prikazale so se pri zborovanji reči, ktere ga napotujejo, da govori. „Če to obravnavo pregledujem“, pravi on, „vidim, da se slavni zbor tukaj na dvoje cepi: ena stran hoče obstoječe obderžati, druga pa s tim, kar se podaja, ni zadovoljna, in še več tirja! — ena stranka hoče šolsko postavo po vladinem predlogu, druga pa ta predlog zametuje, in nasvetuje toliko popravkov, da jo skoraj zaverže. Ko bi se pri sklepu splošne debate prašalo, ali se ima postava po vladinem predlogu z nekterimi malimi premembami sprejeti, bi jaz rekel, da ne, in glasoval bi zoper vladin predlog. Glasoval bi s tako zvano radikalno stranko, dasiravno iz drugačnih vzrokov; zarad tega pa hočem svojim politiškim neprijatlom in prijatlom v zboru in zunaj zbora razjasniti, iz česa da izvira ta zveza, ali, kako da mislim.

Če pregledam bolj na tanko postavo 25. maja t. l., vidim tukaj dvojno prizadevanje, ktero si je pa ravno navskriž. Vodji liberalne stranke so hotli tukaj pokazati, kako so liberalni ali cerkvi neprijazni, tedaj so hotli vzeti cerkvi ves vpliv do odgoje v ljudski šoli, in to je bilo njim vzor.

*) Ta poslanec je štirskem deželnem zboru edini Nемеc, ki glasuje s Slovenci.
Vredn.

Ko so pa hotli postaviti izdelati, so se pa vendar spomnili, ker bile so brihtne glave vmes, da to ni tako lahko, katoliškemu ljudstvu v Avstriji katoliško zavest kar na mah iz serca stergati. Hoteli so, pa niso mogli, za to so ostali na pol pota; vtaknili so nekatere paragrafe vmes, kateri bi cerkvi nekak pa zelo omejen vpliv varovali. Ob enem so pa razglasili tudi brezversko šolo v načelu, zvesti si, da jih bo njih stranka hvalila; prihranili so si pa tudi prosto pot, po kateri bi znabiti pozneji lahko napredovali.

Tako je prišla na svetlo šolska postava, in vladin predlog, katerega imamo pred sabo, iz te izvira. Nikakor vas nočem o načelu za šole iz kerščanskega stajališča podučevati; hočem le navesti dve točki, in jih bolj obširno izpeljevati.

Po mojih mislih je neoverzljiva resnica, da je ljudska šola najprej naprava za versko in nravno izobraževanje, in potem še le učilnica, in veseli me, da sta tudi dva slavna predgovornika v tej stvari z mano nekako enakih misel. Dokazuje pa tudi to zgodovina 14., 15., 16., 17. in deloma tudi 18. stoletja. Ako pregledamo posamesne liste v tej zgodovini, bomo videli, da je bila šola do najnovejših časov cerkvi pridružena; ne govorim tukaj od višjih šol, ker znano je, da so bile gimnazije združene s samostani; govorim le od navadnih farnih ali ljudskih šol, in tukaj govorim ne samo kakor katoličan, in dokazov v to iščem iz zgodovine protestantske cerkve, in napotujem vas tukaj na ukaz braniborske konzistorije l. 1573., v kateri se naroča, da ima cerkvenik pod pastorjevim nadzorništvom otroke podučevati. Tako se je ravnalo od stoletja do stoletja, in še le v drugi polovici 18. stoletja se je za nekaj časa to silno preuredilo.

V pruske šole je veliki školnik Diesterweg opiraje se na Pestalocijeve teorije racionalizem vpeljati hotel; a njemu nasproti se je bojeval slavni mož Volbenk Mencil z doboletnim uspehom, in če pregledate nove ukaze za protestantske šole pod ministerstvom R a v m e r j e v e m dne 1., 2., 3. oktobra l. 1854., najdeli bote, kar je že poprej poslanec, gospod dr. Mavricij pl. Kaiserfeld izrekel, da je v protestantski cerkvi na Pruskem, ktera je protestantska velemoč, že od l. 1816. šola v tesni zvezi s cerkvijo.

Kar se drugega tiče, pa prav rad prijenjam, in tega sem prepričan v dnu svojega serca, da se mora dosihmal veljavna

postava na vsaki poti preurediti v duhu časa, in da naj se katoliški neduhovni vdeležujejo pri šolskem ogledništvu, ker otroke v šolo pošiljajo in se z njihovimi denarji šola vzdržuje. Ravno to vidimo tudi v poslednjih časih na Ogerskem; v zbirališču v Šopronju in Velikem-Varadinu so izrekli, da imajo katoliški neduhovni pravico in dolžnost spregovoriti pri cerkvi v tem, kar zadeva materijalno korist.

Prav določeno pa moram zabraniti se očitaniu, ki se vedno ponavlja, da duhovščina zabranuje ali ovira ljudsko izobraževanje po nižjih šolah, kakor da bi duhovščina nič drugega ne delala, kakor ljudstvo v nevednosti obderževala. Gospôda moja, to so fraze, in zopet fraze (t. j. govoriče, enake strahu, ki je okoli kraja prazen, v sredi pa votel), dokazal pa tega še nihče ni. *)

Gospod poslanec govori potem od neke šolske knjige, ktere je nekdo bral v zboru 9. septembra t. l.; vsi so se nekterim besedam te knjige smejali, a te knjige ni izdalo škofijstvo, ampak c. k. založništvo za šolske bukve na Dunaju. *)

Dalje gospod Buol pravi: Gospôda moja! pustimo teorijo, ker ne verujem, da bi se v tej reči porazumeli; jaz ne upam, da bi vas prepričal, ravno tako pa ne mislim, da bi vi mene. Poglejmo na djansko polje in kaj je tukaj bolj praktičnega, kakor je denar; pri denarju neha dobrikovanje in tudi pri politiki denar velikrat velikrat več razsoja, kakor mislite. Princip ali načelo se zabranuje, človek se pa postavlja pod zastavo oportunitéte (plašč po vetru zasuče), in pod to zastavo hočem le nekaj omeniti. Potrudil sem se, da sem dobil nekaj političnih dokazov.

Znano vam je, gospôda moja, da je na deželi in tudi po manjših mestih in terjih učitelj mežnar in organist ena oseba in za vsa ta opravila dobiva svojo plačo, in vendar se zgodi, da je plača za učitelja naj manjša, in da je mežnar in orglavec veliko bolje plačan.

*) Ravno te fraze so bile tudi v kranjskem deželnem zboru na versti, in narodni poslanci so imeli naj več s tim opraviti, da so odbijali, zavračevali in v nič devali te ugovore. Temu se tudi pripisuje, da naši poslanci niso tako globoko v reč segali, kakor n. p. tukaj gospod Buol-Bernburg.

Pisatelj.

*) Gospod Buol je menda hotel reči, da, ako je ljudska šola res slaba (?), si je vlada več zakrivila pri ljudski šoli, kakor cerkev, kar je v našem zboru tudi povdral g. poslanec Svetec.

Pisatelj.

Imam nekako 200 fasijonov v rokah, in od teh priobčujem nekatere. Opomnim, da so ti fasijoni od leta 1859., mogoče, da se je kaj spremenilo in da je mežnarija in učiteljstvo odsihmal kaj bolje plačano, ker število ljudi narašča, a razmera teh prihodkov vendar le ostaja. Imam n. p. zglede iz šole v Ligistu. Učitelj ima kakor učitelj 82 gld. 33 kr., ima pa kakor mežnar 338 gold. 35 kr.; kakor organist pa ima 76 gold. 40 kr., tedaj vsega skupaj 497 gold. 8 kr., in učitelj ima tedaj le šesti del vseh prihodkov. Veliko neugodnejše je o Kajnah. Tam ima učitelj 25 gold., mežnar pa 398 gold. 35 kr., in organist 23 gold. 57 kr., vsega skupaj 446 gold. 92 kr., in učitelj ima le osemnajsti del vseh prihodkov. Ravno tako očitna je razmera v Stajncu. Učitelj ima 13 gold. 30 kr., mežnar 207 gold., in organist 50 gold. 52 kr., tedaj nekako dvajseti del vseh prihodkov, kakor učitelj!

Naj bolj očitno je pa to v Brežicah; tukaj dobiva učitelj 5 gold.; mežnar 237 gold.; organist 13 gold.; tedaj učitelj le petdeseti del vseh prihodkov.

Obernimo to v djansko življenje! Mislite to o številkah, kakor hočete, to je enkrat gotovo, ta s temi prihodki, ki jih sem našteval, učitelj (kakor tak, če drugega ne opravlja) živeti ne more. Izpeljujem iz tega svoje dokaze. Če v principu izključite ali izpahnete cerkev, da ne bode imela določivnega vpliva do šole, če iztirate svečenike kar na ravnost ali ne na ravnost po ovičkih iz šole ali pa jim kaj malo, in na videz le nekaj vpliva dopuščate v šoli, tako potem lahko razumete, če se bodo ta opravila beržkone izločevale.

To pa ne gre drugače, da soseska dodá to, kar je poprej od drugod prihajalo, ali z drugimi besedami, da soseska učitelja živi. *) Obračam se pa sedaj posebej do tistih gospodov poslancev, kateri so bili poslani iz mest, tergov ali vasi, ali jih bodo pri povratku sprejemali s posebnim veseljem, ako v spomin na zbor prinesejo volilcem postavo, po kateri bodo soseske, ki so že sedaj zadosti obložene, še več davkov dajale. Ti

*) Tukaj pa mislim, gre razločevati, kaj je učitelj kot mežnar dobival od cerkve, kaj od farne soseske. — Kar je cerkvenega, ne more se od cerkve ločiti; soseskom pa je vse eno, ali biro dajejo mežnarju ali učitelju; od te bire naj nekaj dobiva mežnar, nekaj pa učitelj; če pa učitelja hoče imeti fara za mežnarja, je pa vse njegovo, samo pod drugim imenom. *Pis.*

vzroki bi bili tukaj zastran šolske postave in njenih določeb merodajavne. *)

Nasvetujem tedaj, da bi vladinega predloga ne obravnavali. Ako pa pade moj nasvet, si prihranujem, da bodem pri posvetovanji pri posamesnih paragrafih varoval cerkveni vpliv za kerščansko katoliško šolo^a. **)

*) Učitelji smo pa v teh rečeh te misli, da je poslednji čas, da vlada ali dežela kaj za nas stori. Dokler je človek terden in lahko dela, že živi sebe in svoje, — a pride bolezen in starost; učitelj že sedaj komaj shaja, iz česa si bo pa zderževal pomočnika (Personal-Gehilfen), kedar sam ne bude mogel delati? Ko bi pa učitelj dobival plačo za poučevanje, bi pa drugo, kar še dobiva pri cerkvi, lahko dobival njegov pomočnik. — V marsičem bi se učiteljem lahko pomagalo, ko bi bila le resnična volja, a vlada, a prav za prav njeni organi, še tega ne storé, kar je njih dolžnost, in če le učitelj prosi in prosi, ga pa vadijo poterp-ljenja.

Pis.

**) Ravno iz tega stajališča, kakor g. poslanec v štirskem zboru, sem tudi jaz nasvetoval v kranjskem učiteljskem zboru, da naj se učiteljstvo od mežnarije in orglarstva v principu loči. Ako me niso moji tovarši ali ne mara drugi razumeli, nisem jaz vsega kriv; drugače govori poslanec, drugače učiteljček, ki še poleg tega prosi za povišanje plače, in učiteljček še ni nikdar in nikjer določeval, kateremu bo služil, še celó tega ne, kaj in kako bo učil, to mu že drugi povedó, in iz njegovega stajališča, kakor podložen, mora vbogati vsakega, kterega čeznj postavijo, ako noče, pa hajd! — Sam za sé si človek lahko svoje misli, ali v očitnih zborih za to ali uno potegovati se, mu ne pristuje. Reč pa je tukaj taka-le: Ako nastopi državno nadzorništvo, tako mora tudi država ali dežela učitelja plačevati; cerkev ni dolžna s svojimi doneski podpirati napravo, pri kateri ima malo ali celó nič vpliva, to se pravi z drugimi besedami: Učiteljstvo naj se od mežnarije in orglarstva v principu loči! Ako je kak učitelj tako priprost, da misli, da bo za naprej le on določeval, ali bude mežnaril, ali bude orglavec, ali ne, — kaj morem jaz za to! — Ako pa država noče ali ne more plačevati učitelja tako, da bi živil brez cerkvene službe, je pa očitno, komu gre nadzorništvo nad ljudske šole. Naj se stvar suče tako ali tako, vsaj pri nas na Kranjskem in morebiti tudi drugje bo duhovščina poglavitna množina (faktor) pri šoli, če ne, ljudska šola razpade. — Ako so nekteri učitelji tirjali, da bi se tudi orglarjeva služba ločila od učiteljeve, niso pomislili, kaj se to hoče reči in kaj ima to vse v sebi. — Če župnik ne bo zadovoljen z učiteljem, mu prepové zakristijo in kor, starše pa svari pred šolo, za cerkvene prihodke pa lahko dobi mežnarja in organista, kteri bo tudi nekoliko v šoli poučeval. — Tako je! V tem zmislu sem se jaz potegoval za ločenje v principu. — To pa, kar sem nasvetoval pri zboru, da bi se povsod napravila „tabula rasa“, t. j. da bi se iz novega naredili fasijoni za učitelje, se pa ne more hipoma izvršiti. Tri leta so imeli opraviti rajni knezoškof, preden so vravnali, da neha bira za duhovne po vnanjih farah, ktere so nekđaj spadale k materi fari. To je bilo toliko lažjeji, ker se je z versko zalogo po mogočosti pobotalo; a za učitelje je ostalo to naj več, pri starem, in vsako leto se morejo bojevati ali toževati za par krajcarjev, ki jim jih prav za prav soseske niso dolžne dajati. Ko bi se cerkev in država lepo porazumljevala, bi se to in marsikaj drugega vravnalo, in učitelju sem in tje plača zboljšala; po §. 1. šolske postave 25. maja t. l. pa cerkev za

Odgovor in vprašanje:

Kako bi se v ljudski šoli z drugimi nauki združeno pospeševalo umno, národno gospodarstvo in obertnijstvo?

Govoril v prvem obénem zboru ljudskih učiteljev na Kranjskem

Fel. Stegnar.

(Konec.)

6. Učitelj naj pri spisnih vajah i. t. d. tudi učence vadi, da kaj spisujejo o kmetijskih ali obertnijskih rečeh, p.: kako se drevesa cepijo, kako je dobro gnojišče narejeno; kje delajo na Kranjskem slamnike, kje plahte in mezlan in sifa, kje kose sekire, pile i. t. d., kje kujejo žeblje; kje kopljejo rudo, kje premog, kje železno, kje sreberno rudo, kako? i. t. d.

7. Učitelj naj posebno večje učence opominja pri pogovorih in pri spisji na kmetiške opravila v posamesnih mescih. p.: Ktera opravila so ta mesec na polji in travnikih? Kaj je treba pri živini? kaj na vertu in v vinogradu? kaj pri čebelah? kaj se dela v gojzdu? ktera so hišna opravila? Kedar je domá ali kje v bližnjem kraji sejm, naj učenci popisujejo, kaj je bilo na sejmu vse naprodaj, in po katerem kupu; kaj je bilo naj dražji, kaj naj bolj po ceni, od kod so prišli ti, od kod uni pridelki, kateri rokodelci so izdelovali te, kateri une reči itd.

8. Učitelj naj večje učence spodbada, da naj na paši ali domá zvečer izdelujejo različno kmetijsko orodje in mašine ali v resnični, ali v zmanjšani meri. Take reči naj nosijo v šolo kazat; učitelj naj potem pusti, da jih drugi učenci presojujejo, ali so prav in popolnoma, ali na napačno in nepopolnoma na-

šole ne bo kaj rada dajala; odkod bomo tedaj pričakovali pomoči, kakor od vlade in deželnih zborov? — Pobiranje mežnarske bire je po nekterih krajih res čudno. Tako si v nekterih krajih učitelj snop pšenice na polji nažanje ali pa iz kozelca vzame; v nekterih krajih gre pa učitelj z gosli biro koledvat, da more zasluženo še enkrat služiti. Ko bi učitelj sam mogel opravljati mežnarijo, bi mu vsakako nekaj ostalo; nekdanji mežnarji, ki so naj več kakošno rokodelstvo znali, so bolje shajali, kakor sedaj učitelji, ki imajo vendar boljše plačo. Ako pa učitelj sam noče ali ne more mežnarije opravljati, mu pa kaj malega ali še celó nič ne ostaja iz mežnarskih prihodkov. To vsak lahko razume, ki vé, koliko človek leto in dan veljá. Če pa kateri hoče ali more sam opravljati, toliko bolje je zanj; če bo pa mežnarija pobiljšek, bo iz prisiljenega služabnika župnik imel dovoljnega delaveca, ki bo pazil, da mu ne uide ta zaslužek. Orglarstvo pa tako spada k učitelstvu, in če bo fajmošter zadovoljen z učiteljem, bo gotovo raji imel izprašanega orglavca, kakor pa tistega, ki zna le nekatere vižice na pamet. — Sploh pa sedanji čas tirja, da je učitelj naj prvo učitelj, in da je za to službo plačan tolikanj, da more po svojem stanu spodobno živeti.

Pis.